

Het Groninger
Landschap

Winter 2025
4le jaargang
nummer 3

Golden Raand

Pionieren in de polder

**Polder
Breebaart**
bestaat 25 jaar

**Thuiskomen
in het
Ambonezenbosje**

**Nieuwe
kwelders** vangen
Dollardslib

Voorwoord

Met de aankoop van de Dollard in 1981 veranderde Het Groninger Landschap van een provinciaal clubje in een natuurorganisatie met (inter-)nationaal aanzien. Want het is nogal wat, als je verantwoordelijk wordt voor het beheer van een van de twee laatste estuaria van Nederland. Een estuarium dat bovendien onderdeel is van ons belangrijkste natuurgebied, de Waddenzee.

Deze aankoop had een bijzondere voorgeschiedenis, want aanvankelijk had het bestuur van Het Groninger Landschap helemaal niet zoveel moeite met de plannen van de overheid voor de aanleg van een buitendijks kanaal door de Dollard in combinatie met gedeeltelijke inpoldering. In die tijd hadden we zo'n tachtig bestuursleden die een brede afspiegeling vormden van de Groningse samenleving.

Gelukkig zaten er ook toen al echte natuurbeschermers in het bestuur. Die trokken aan het langste eind: de Dollard bleef natuurgebied en kwam in beheer bij Het Groninger Landschap. Aan de voorbereidingen van het buitendijkse kanaal hebben we Polder Breebaart te danken. Daar genieten we al 25 jaar van een binnendijks getijdengebied. Dit nummer van Golden Raand duikt in het mooie verhaal van de Dollard én voegt daar weer een paar bladzijden aan toe.

Marco Glastra

Directeur Het Groninger Landschap

Coverfoto: Polder Breebaart is een belangrijk leefgebied voor vogels als de kluut en lepelaar. Maar het gebied kent een bewogen geschiedenis. Je leest erover op pagina 6.

Colofon

Magazine voor Beschermers van Het Groninger Landschap.

Bezoekadres

Rijksstraatweg 333
9752 CG Haren

Postadres

Postbus 199
9750 AD Haren
T (050) 313 59 01
E info@groningerlandschap.nl
www.groningerlandschap.nl
Bank NL28 RABO 0373 1589 39

Golden Raand wordt gedrukt op FSC-gecertificeerd papier.

Golden Raand verschijnt drie keer per jaar en wordt toegezonden aan de Beschermers van Het Groninger Landschap.

Het Groninger Landschap maakt deel uit van Landschappen NL, een samenwerkingsverband tussen alle provinciale Landschappen en stichtingen voor Landschapsbeheer.

Redactie: Dizain, Het Groninger Landschap, Maartje Visser, Addo van der Eijk
Hoofdredactie: Petra van der Meer

Eindredactie: Dizain

Buitenhuisfotograaf: Marleen Annema

Overige fotografie: Peter Schilperoord, Mark Schuurman, Reint Verkerk, Gerrit Kiekebos, Thomas Holwerda, Silvan Puijman, Jan van der Straaten, Mirjam Aalfs, Bram Bergers, Sander Buist, Rene Oosterhuis, Han Jansen – Cobalt Blauw Waddenproject, ca.1979

Bronnen: Pixabay, Van Aalsburg, binnAir, Het Groninger Landschap

Concept en vormgeving: Dizain

Productiebegeleiding: Mailtraffic

Nieuwe donateurs, afmeldingen, wijzigingen:
ledenadministratie@groningerlandschap.nl

Golden Raand digitaal

Ben je Beschermmer van Het Groninger Landschap en wil je de Golden Raand liever (of óók) digitaal lezen op je desktop? Ga dan naar www.groningerlandschap.nl/goldendraand

Het werk van Het Groninger Landschap wordt mede mogelijk gemaakt door de steun van de Provincie Groningen, de Nationale Postcode Loterij, Vrienden (bedrijven en sponsors) en Beschermers (donateurs). Het Groninger Landschap draagt het CBF-keurmerk voor goede doelen en is aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Inhoud

• 4 **Raandzaken lokaal** • 6 **Hoe de natuur** overwon in Polder Breebaart • 10 **Raad de plaat** • 12 **Thuiskomen** in het Ambonezenbosje • 14 **Buitencollege** Op pad met boa Ramon • 17 **Portret** Smient • 18 **Nieuwe kwelders** in de Dollard • 20 **Buitenkans** Uitwaaien voor iedereen • 22 **Natuurtalent** • 23 **Gedichtbij** • 24 **Gespot** • 26 **Geluksmomentjes** in de Hunzemobiel • 28 **Eropuit** • 31 **Bedrijfsvrienden**

Raandzaken

Bij Het Groninger Landschap gebeurt veel, van klein nieuws en vrolijke gebeurtenissen tot andere belangrijke zaken. Dit hebben we samengevat in de rubriek Raandzaken.

 Groningen

Rabo ClubSupport: ruim €2.500 voor Groninger natuur

Dit jaar deed Het Groninger Landschap voor de tweede keer mee aan Rabo ClubSupport. Leden van Rabobank Stad en Midden Groningen konden dit najaar stemmen op hun favoriete club, stichting of vereniging in de regio. Dankzij iedereen die zijn stem uitbracht op Het Groninger Landschap ontvingen wij maar liefst € 2.562,11 van de Rabobank. Met dat bedrag kunnen we 341 vierkante meter natuur in Groningen aankopen en voor altijd beschermen. Bedankt voor jullie stem!

 Finsterwolde

Ambonezenbosje vol verhalen

Het Groninger Landschap heeft het Ambonezenbosje in de Carel Coenraadpolder aangekocht. Dit 2,25 hectare grote bosje heeft een rijke geschiedenis. Ooit was er namelijk een Moluks woonkamp gevestigd. Daarover lees je meer op pagina 12 en 13. Samen met de Molukse gemeenschap willen we hun verhaal weer zichtbaar maken in het

Ambonezenbosje. Ook willen we hier de natuur versterken door het essenbos te veranderen in een soortenrijk natuurbos. Daardoor ontstaat er meer ruimte voor verschillende diersoorten. De aankoop van het Ambonezenbosje werd mede mogelijk gemaakt door het Cultuurfonds en het Helena Vrucht Fonds.

Oud-voorzitter Bert Veeman overleden

Op 30 september 2025 overleed Bert Veeman. Van 1979 tot 1988 was Bert voorzitter van Het Groninger Landschap. Gedurende zijn voorzitterschap kocht Het Groninger Landschap de Dollard. Dat was een zeer belangrijke stap in de ontwikkeling van de stichting. Voor Bert zelf was de aankoop een bekroning van een jarenlange inzet voor het behoud van de Dollard. Voor zijn toewijding aan onze organisatie en de Groninger natuur zijn we hem veel dank verschuldigd.

Weidevogelgebied verder uitgebreid

Het Groninger Landschap heeft in het Reitdiep een perceel van 9.000 vierkante meter aangekocht. Het stuk grond ligt in een belangrijk weidevogelgebied en wordt ingericht om het nog aantrekkelijker te maken voor soorten zoals de grutto, kievit en tureluur. Daarvoor plaatsen we onder meer een pomp, zodat we het waterpeil goed kunnen sturen. Ook zorgen we voor bloemrijk grasland, zodat kuikens voldoende insecten vinden om groot en sterk te worden. De aankoop is mogelijk gemaakt dankzij ons Groninger Natuurfonds. We willen alle donateurs bedanken die dit mede mogelijk hebben gemaakt!

Natuurgebied Koningslaagte ten noorden van Noorderhoogebrug

Duiker in de dijk bij Lauwersoog

Er stroomt zeewater door natuurgebied de Marnewaard bij Lauwersoog! Op 25 september is de dijkdoorgang in de Lauwersmeerdijk feestelijk geopend. Een duiker in de dijk verbindt de Waddenzee met de Marnewaard. Zo ontstaat een binnendijks getijdengebied van zeventig hectare. Het getijverschil en het zoute water versterken de biodiversiteit en verbeteren de waterkwaliteit in het natuurgebied. Daardoor wordt de Marnewaard een aantrekkelijk leefgebied voor soorten als zeekraal, stekelbaars, spiering, kluut en lepelaar. De aanleg van de dijkdoorgang is onderdeel van het project Dijkversterking Lauwersmeerdijk.

Nalatenschap mevrouw Schilperoord

Mevrouw Schilperoord liet Het Groninger Landschap een nalatenschap van €25.000 na. Ze kwam graag bij ons Bezoekerscentrum Reitdiep. Ze genoot er van spelende kinderen en de weidevogels die in de lente te zien waren. Haar wens was dat haar laatste gift ten goede zou komen aan deze plek die haar zo dierbaar was: het bezoekerscentrum, het omliggende weidevogelgebied en het zeven-sloten-

tegelijk-pad. Dankzij haar gulle bijdrage kunnen we dit mooie gebied verder ontwikkelen en behouden voor de toekomst. Zo blijft het een plek waar jong en oud kunnen wandelen, ontdekken en genieten van het landschap. En blijft het voor weidevogels, zoals grutto en kievit, een plek om in alle rust te broeden. We zijn mevrouw Schilperoord dankbaar voor haar laatste gift.

Hoe de natuur overwon in Polder Breebaart

Op 4 januari 2001 stroomt er voor het eerst water door de duiker die Polder Breebaart met de Dollard verbindt. Een historisch moment waaraan decennia van activisme vooraf gingen. Carla Alma maakte de strijd om de Dollard van dichtbij mee, Silvan Puijman werkt sinds de aanleg van de duiker in Polder Breebaart. Samen kijken ze terug op de bewogen geschiedenis van dit stukje Groningen.

Je zou het niet zeggen, als je de vogels ziet die in Polder Breebaart foerageren, rusten of broeden. Als je je indenkt hoeveel leven er onder het wateroppervlak schuilt. Als je luistert naar de rust. Je zou het niet zeggen, maar het had niet veel gescheeld of de Polder Breebaart die we nu kennen en koesteren, was er nooit geweest. Het verhaal van Polder Breebaart begint in 1979. Als gevolg van de Watersnoodramp in 1953 worden op dat moment in heel Nederland dijken versterkt en verhoogd. De Dallingeweersterdijk bij

Termunten wordt echter niet verhoogd; in plaats daarvan wordt een nieuwe zeedijk aangelegd. Deze Dollarddijk komt vóór de Dallingeweersterdijk te liggen. De kwelder ertussen wordt ingepolderd: Polder Breebaart is een feit.

Tot dat moment kende de kwelder een rijke biodiversiteit. Met de inpoldering komt aan al die natuurlijke rijkdom een einde. Maar er is bijna niemand die dat opmerkt. Er worden namelijk volop plannen gemaakt voor een gedeeltelijke inpoldering van de Nederlandse kant van de Dollard en de ontwikkeling van een buitendijks kanaal. Het kanaal moet zorgen voor een betere afwatering van Westerwolde, maar ook voor de verdere industrialisatie van de provincie. Door de aanleg van dit kanaal, die van de Westerwoldse Aa naar de Punt van Reide zou moeten lopen, zou ook een flink deel van de Dollard ingepolderd worden. De plannen zijn al vergevorderd: men start zelfs al met de bouw van een sluizencomplex bij de Punt van Reide.

'We moeten ruimte
blijven maken voor
het water'

Bezoek van Joop den Uyl

Dit plan schiet Carla Alma meteen in het verkeerde keelgat. De Groningse activiste komt al haar hele leven op voor de natuur in Groningen en het Waddengebied. "Gelukkig was ik niet de enige die faliekant op die plannen tegen was", blikt ze terug. "Al gauw stond er een groep intelligente, doortastende mensen op die zich tegen de inpoldering van de Dollard verzette. De Werkgroep Dollard, zoals ze zichzelf noemden, deed wetenschappelijk onderzoek naar de natuurwaarde van de Dollard. Voor het eerst werd aangetoond hoe belangrijk het gebied was voor steltlopers als de kluut. De werkgroep deed ook onderzoek naar de economische effecten van het kanaal en de inpoldering. Ze achterhaalden dat die helemaal niet zo positief waren als werd voorgespiegeld. Met hun onderzoeken creëerde de Werkgroep Dollard een helder tegengeluid."

Dat tegengeluid wordt alsmaar sterker. Zo sterk, dat het uiteindelijk Den Haag bereikt. Ministers en staatssecretarissen debatteren over de toekomst van de Dollard. Toenmalig minister-president Joop den Uyl komt het gebied zelfs met eigen ogen bekijken. "Uiteindelijk werd in de Tweede Kamer besloten dat de plannen niet door zou gaan. De Dollard mocht de Dollard blijven, er komt geen kanaal door Polder Breebaart. En het sluizencomplex bij de Punt van Reide? Dat werd nooit in gebruik genomen. In 1990 werd het afgebroken", vertelt Carla, die jaren later een boek schreef over de strijd van de Werkgroep Dollard. "De overwinning van de Werkgroep Dollard was een historisch moment. Voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis werden de belangen van de natuur meegewogen in politieke besluitvorming."

Op pad in Polder Breebaart

Zelf de unieke natuur van Polder Breebaart ontdekken? Vanuit Bezoekerscentrum Dollard wandel je meteen het gebied in. Het Groninger Landschap organiseert bovendien regelmatig excursies naar de Punt van Reide. Dit gebied, dat grenst aan Polder Breebaart, is een belangrijk broed- en rustgebied voor vogels en is normaal gesproken afgesloten voor publiek. Nieuwsgierig naar dit uiterste puntje van Groningen? Houd dan de activiteitenkalender op onze website in de gaten of kijk op www.groningerlandschap.nl/polderbreebaart

Natuur profiteert

In 1991 komt Polder Breebaart in handen van Het Groninger Landschap. Nu er geen kanaal komt, heeft het gebied niet langer een duidelijke functie of bestemming. Silvan Puijman, natuurbeheerder bij Het Groninger Landschap: “We wilden Polder Breebaart weer verbinden met de Dollard, vismigratie mogelijk maken en een veilige plek bieden aan wadvogels om te broeden en hun jongen groot te brengen. Ook was onze ambitie om een gedempt getij terug te brengen. Daar zou de kweldervegetatie van profiteren. Essentieel voor deze plannen was de aanleg van een duiker in de Dollarddijk.” Zo gezegd, zo gedaan. Na een ingrijpende herinrichting stroomt er op 4 januari 2001 voor het eerst sinds 1979 weer zout water de polder in.

De natuur profiteert vrijwel meteen. “Aanvankelijk zagen we vooral weidevogels als de kievit”, zegt Silvan.

“Hoe ouder het gebied werd en hoe meer de vegetatie zich ontwikkelde, hoe meer moerasvogels we zagen. Blauwborst, rietzanger, kluten, lepelaars, bontbekplevieren, maar ook de bruine kiekendief zien we hier. De visarend is een dwaalgast:

'Voor het eerst werden de belangen van de natuur meegewogen'

zo nu en dan komt-ie hier naartoe." Sovon, de organisatie die landelijk vogelonderzoek doet, brengt ieder jaar de vogelstand in Polder Breebaart in kaart. "Uit hun onderzoeken blijkt dat het aantal broedvogelsoorten in Polder Breebaart ruim is verdubbeld. In de beginjaren broedden er zo'n tien tot twintig soorten, nu zijn dat er ruim veertig."

Uniek stukje Groningen

Is Polder Breebaart daarmee 'af'? "Nee", zegt de natuurbeheerder direct. "We moeten Polder Breebaart blijven beheren. Via de duiker komt veel slib binnen, dat in de polder bezinkt. Daardoor worden de slenken steeds ondieper – zouden we niet ingrijpen, dan zou met name het zuidelijke deel van de polder helemaal verlanden." In 2019 en 2020 zijn de slenken daarom uitgebaggerd. En dat zal in de toekomst vaker moeten gebeuren. "Het brakke water en de eb- en vloedstroom zijn essentieel voor de unieke natuur in de polder. Daar moeten we ruimte voor blijven maken."

Ooit onderdeel van een bestuurlijke strijd, nu een onmisbaar leefgebied voor plant en dier: Polder Breebaart is een uniek stukje Groningen. Voor Carla is het vooral een stukje Groningen dat weemoed oproept. "Als ik hier sta, denk ik aan alle veranderingen die de Groninger Waddenkust de afgelopen vijftig jaar heeft doorgemaakt. Dit gebied bestond ooit uit niks anders dan ongerepte natuur. Dat is niet meer, en dat vind ik jammer. Daarom ben ik blij dat Het Groninger Landschap zich ontfermt over Polder Breebaart en grote delen van de Dollard. Dat dit in ieder geval wél behouden blijft." Silvan knikt. "Daar gaan we voor. Polder Breebaart blijft mij verrassen, mijn nieuwsgierigheid prikkelen. Aan het begin van elk seizoen kijk ik weer uit naar wat komen gaat. Zie ik binnenkort de visarend weer? Wanneer komen de smienten? Ik werk hier nu 25 jaar. En elk jaar is er wel een plant of dier die me verrast. Dat is het mooie van Polder Breebaart."

De kluut: icoonsoort van de kwelder

De kluut is een vaste gast in Polder Breebaart. Al decennialang komen kluten naar de Dollard om er in kolonies te broeden en hun jongen groot te brengen. Met zijn lange poten, zwart-witte tekening en bijzondere snavel is de kluut een opvallende verschijning. Die lange snavel, waarvan het einde lichtjes omhoog krult, gebruikt hij om door het slik te 'maaïen' op zoek naar wormpjes, garnaltjes of ander voedsel. Jonge kluten die in Polder Breebaart opgroeien, krijgen daar een vliegende start: in de broedperiode verlagen we het waterpeil in de polder, zodat er meer slik is om op te foerageren en de jongen voldoende voedsel kunnen vinden.

Raad de plaat

Ooit stond op deze huiswiede ten zuidwesten van Winsum een boerderij omzoomd door fruitbomen. In 1894 werd de boerderij gesloopt en verdwenen de bomen. De boerderij naast de huiswiede bleef wel intact. Tien jaar geleden werden nieuwe bomen aangeplant op de wiede, als ode aan het verleden. De buurtschap waarin deze huiswiede ligt, ontleent zijn naam aan een oude sluis die water uit het Winsumerdiep het Reitdiep in loodste.

Waar ligt deze huiswiede?

*Het antwoord vind je op pagina 29.
Heb jij ook een mooie plaat? Stuur deze dan in via
www.groningerlandschap.nl/raad-de-plaat*

Fotografie: Reint Verkerk

Thuiskomen in het Ambonezenbosje

Wie door de Carel Coenraadpolder rijdt, ziet ter hoogte van Hongerige Wolf ineens een bosje opduiken: het Ambonezenbosje. Ooit was dit bosje een munitiedepot, later een interneringskamp voor NSB'ers, daarna woonden er Molukse KNIL-militairen en hun gezinnen. Onlangs kocht Het Groninger Landschap het bosje aan. Anitha Hallatu werd er geboren. "Deze plek voelt nog altijd als thuiskomen."

Nu is het een dichtbegroeid essenbos. Maar vroeger was het Ambonezenbosje, hoewel de naam anders doet vermoeden, een open vlakte met lange houten barakken. Her en der waren lage bosschages. "Het was eigenlijk een dorp", herinnert Anitha zich. "Ruim driehonderd mensen woonden er. Twaalf gezinnen in iedere barak. Vanaf de ingang zag je de kerk en kantine, ook in een barak. Richting de dijk hadden we in het begin een gaarkeuken waarvan de sirene afging als het eten klaar was. Er was een kleuterschool en lagere school, een ziekenzaaltje en een doucheruimte. Alles wat je nodig had, eigenlijk."

Ondanks de sobere leefomstandigheden bewaart Anitha, warme herinneringen aan haar jeugd. "Alle kinderen speelden samen buiten. De gemeenschap was hecht: iedereen kende elkaar en stond voor elkaar klaar. De mannen mochten eerst niet werken, dus de gemeenschap zorgde er samen voor dat er altijd wat te doen was. Er werden een fluitorkest, een vrouwenvereniging en verschillende bands opgericht."

Wachtkamer

De Molukkers woonden in het kamp in afwachting van hun terugkeer naar hun thuisland. Na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 waren de KNIL-militairen en hun gezinnen naar Nederland overgebracht. De Nederlandse overheid beloofde hen dat ze na een halfjaar zouden kunnen terugkeren naar een onafhankelijk Molukken. Daarom voelde het kamp voor veel Molukse gezinnen niet als een eindbestemming. Nee, het was eerder een wachtkamer. Integreren in de Nederlandse samenleving voelde dan ook niet als een noodzaak. Liever bleven de ontheemde

inwoners bij elkaar. Daar waar ze hun eigen taal, geloof, cultuur en tradities konden uitdragen. De mannen droegen zelfs nog lange tijd plichtsgetrouw hun soldatenuniform. Een zichtbaar teken van hun verleden in het leger. Het halfjaar dat de overheid beloofd had, liep uit op tien jaar. Veel gezinnen vertrokken uiteindelijk vrijwillig naar Appingedam, waar de eerste Molukse woonwijk in Nederland ontstond. "Mijn vader weigerde te vertrekken", zegt Anitha.

"Samen met de andere gezinnen en alleenstaanden werden we uiteindelijk gedwongen het kamp te verlaten. Op 21 december 1961 kwam een grote politiemacht het kamp binnen. Bussen brachten ons naar Foxhol. Ineens hadden we een stenen huis met sanitair. Ineens hadden we Nederlandse burens."

Ruimte voor historie en natuur

Gelukkig rolde het gezin van Anitha van de ene hechte gemeenschap in de andere. "We werden al snel geaccepteerd, ik maakte gauw Nederlandse vriendinnetjes. Ik woon nog steeds in hetzelfde rijtje huizen waar ik ben opgegroeid, net als een van mijn Molukse vriendinnen. Zij verhuisde destijds ook naar Foxhol." Anitha, haar vriendin en andere ex-kampbewoners bezoeken het Ambonezenbosje nog regelmatig. Voor Anitha voelt die plek als een bron van herinnering en verbondenheid: "Als ik er ben, geniet ik. Van de dijk en de zee erachter, de weidse vergezichten over de polders en als alles in bloei staat in het voorjaar." Dat Het Groninger Landschap het Ambonezenbosje heeft aangekocht, was voor haar een opluchting. "Onze roots liggen hier. Nu blijft het behouden. Voor ons en de volgende generaties."

Anitha hoopt dat de geschiedenis van de Molukse gemeenschap op deze plek zichtbaarder wordt gemaakt. Daar heeft ze al ideeën over: "Als je op bepaalde plekken foto's van vroeger plaatst, kunnen bezoekers zien wat er vroeger stond. Een ontmoetingsplek lijkt me ook mooi. Een barak met een picknicktafel bijvoorbeeld. Een plek om even rustig te zitten, maar die ook iets over de historie vertelt."

Het Groninger Landschap wil graag samen met de Molukse gemeenschap onderzoeken hoe de geschiedenis in het Ambonezenbosje weer zichtbaar kan worden gemaakt. Een andere wens is om het bos te ontwikkelen tot een gevarieerder natuurgebied. Zo ontstaat er meer ruimte voor vogels, zoogdieren, insecten en vleermuizen. De aankoop van het Ambonezenbosje werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het Cultuurfonds, mede dankzij het Helena Vrucht Fonds.

Speciale vertoning documentaire De Uitzetting

Speciaal voor Beschermers organiseert Het Groninger Landschap op zondag 1 februari een filmochtend in Bezoekerscentrum Dollard waarop de korte documentaire 'De Uitzetting' wordt vertoond. Deze film vertelt het aangrijpende verhaal van de Molukse gemeenschap die na aankomst in Nederland in het kamp onder aan de dijk – nu het Ambonezenbosje – werd ondergebracht. In de documentaire blikken zes inwoners van het kamp, onder wie Anitha Hallatu, terug op hun tijd in het kamp en de uitzetting in 1961. Een mooie kans om deze bijzondere geschiedenis beter te leren kennen. De documentaire wordt op zondag 1 februari om 10:15 en om 11:15 vertoond in Bezoekerscentrum Dollard.

'Onze roots
liggen hier'

Balans tussen mens en natuur

Om ervoor te zorgen dat we in de toekomst van de natuur kunnen blijven genieten, zijn regels nodig. In dit Buitencollege legt buitengewoon opsporingsambtenaar (boa) van Het Groninger Landschap Ramon de Jong uit waarom die regels er zijn én hoe ze helpen om de natuur te beschermen en toegankelijk te houden voor iedereen.

Vogels, hazen en konikpaarden. Insecten, vissen en amfibieën. En... mensen. In de natuur komen ze allemaal samen. Dieren gebruiken natuurgebieden als hun leefgebied, hun veilige haven. Mensen zoeken de natuur op om te ontspannen of sporten. "Het is belangrijk om een goede balans tussen mens en natuur te behouden", zegt Ramon. "Als dat niet gebeurt, kunnen rustgebieden verstoord worden, nesten van vogels beschadigd raken of belangrijke voedselbronnen van dieren schaars worden. Er blijven dan steeds minder plekken over waar de natuur écht haar gang kan gaan."

Toegankelijk en beschermd

Ramon tikt op een blauw bordje terwijl hij de drassige Westerbroekstermadepolder binnenstapt. "In elk gebied gelden specifieke regels. Op de ene plek moet je bijvoorbeeld je hond aanlijnen, op de andere plek is het belangrijk dat je op de paden blijft. Op bordjes als deze – die van Het Groninger Landschap zijn te herkennen aan hun blauwe kleur – staan die regels vermeld. Het is altijd verstandig om even te lezen wat er op het bordje staat, voordat je een gebied in trekt." De boa merkt dat niet iedereen zich altijd aan de regels op de bordjes houdt. "Veel mensen staan er niet bij stil dat hun gedrag of aanwezigheid in de natuur invloed kan hebben op de planten of dieren in een gebied. Zeker in rust- en broedgebieden. Kom ik iemand tegen die bijvoorbeeld toch van het pad afwijkt? Dan leg ik uit waarom we die regel hanteren. Boetes uitschrijven is echt niet altijd nodig."

Buitencollege

Samen het water delen

Ook het water ontsnapt niet aan Ramons blik. Hij controleert bijvoorbeeld of vissers een visvergunning bij zich hebben. "Zodat de visstand gezond blijft. Vissen zijn belangrijk voor de biodiversiteit en voor veel watervogels een voedselbron." Ook is hij alert op de snelheid waarmee boten door het water varen en houdt hij in de gaten waar ze aanleggen. "Boten die te hard varen, veroorzaken een sterke golfslag. Die kan nesten in de rietkragen kapotslaan. Om de nesten te beschermen, is aanleggen in rietkragen ook verboden. Mensen leggen er graag hun boot stil omdat het er lekker rustig is en je er uit de wind zit – juist daarom zijn rietkragen belangrijke plekken voor veel vogels." Hoewel niet overal een verbod geldt op aanleggen in het riet, vraagt Ramon regelmatig aan watersporters om hun boot even verderop neer te leggen. "Ook hierbij is een eenvoudige uitleg vaak genoeg. De meeste mensen vertrekken zonder problemen."

Loslopende honden

Zoals de seizoenen elkaar afwisselen, zo verschuiven ook de gebieden waar Ramon het vaakst aanwezig is. Nu, in de wintermaanden, richt hij zich vooral op de bossen en landgoederen, zoals de Ennemaborg en de Coendersborg. "In het najaar komen hier veel dagjesmensen. Die lezen de bordjes doorgaans goed", weet hij. "Ook tref ik veel buurtbewoners die bijna dagelijks in de gebieden wandelen. Voor hen zijn de paden zo vertrouwd, dat ze de bordjes soms over het hoofd zien, bewust of onbewust."

De meest voorkomende overtreding? Dat is de loslopende hond. "Niet alle honden gaan achter wilde dieren aan. Maar ook de geur van een hond kan het wild al weggagen. Loopt een hond regelmatig in een bepaald stuk bos, dan blijft zijn geur daar hangen en zullen wilde dieren daar wegbliven. Daarom is het zo belangrijk om je hond aan te lijnen en op de paden te houden in gebieden waar een aanlijnplicht geldt."

Tussen controle en genieten

Als de boa de gebieden van Het Groninger Landschap doorkruist, let hij ook op veiligheid en onderhoud. Is een bruggetje nog stevig? Zijn afrasteringen intact, of is er een reparatie nodig? Zijn mountainbikepaden vrij van grote takken of diepe gaten? "Als ik iets tegenkom, meld ik dat bij de collega's van natuurbeheer." En natuurlijk geniet hij volop van alles wat hij onderweg tegenkomt. "Ik ben altijd een buitenmens geweest."

Bezoekers
delen de
mooiste
verhalen'

Ik vis graag op het Zuidlaardermeer en wandel in het gebied eromheen. Een van mijn favoriete plekjes is de oude zwemplas bij het Midwolderbos. Dat gebied is afgesloten voor bezoekers: het is een rustplek voor dieren en de kudde konikpaarden die er rondloopt. Als ik daar aan het werk ben, neem ik soms even de tijd om op een boomstam te gaan zitten en te genieten van het schouwspel om me heen.” Hoewel Ramon dagelijks in de natuur werkt, is hij geen echte kenner van flora en fauna. “Ik kan net een eik van een den onderscheiden”, grinnikt hij. “Maar ik leer steeds weer bij. Bezoekers vertellen me vaak vol enthousiasme over een stukje natuur en de soorten die ze er hebben gezien.”

Ruimte voor de natuur

Voor de boa ligt de grootste uitdaging in de groeiende recreatiedruk op natuurgebieden. “We hebben nog maar weinig échte natuur in Nederland. Ik begrijp dat iedereen van die natuur wil genieten. Maar we moeten er ook voor zorgen dat dieren voldoende ruimte houden om ongestoord te leven.” Hij sluit af met een tip: “Ga eens op een van de zeedijken zitten en kijk naar het schouwspel voor je. Zeker tijdens zonsondergang is het uitzicht over de kwelders prachtig. En bedenk dan: je hoeft niet overal met je voeten in te staan om ervan te genieten.”

‘Regels geven de natuur ruimte’

Verborgen risico: **hondenharen**

Kan je hond een borstelbeurt gebruiken? Doe dat dan thuis en niet in de natuur. Hondenharen zijn fantastisch nestmateriaal, maar als een hond is behandeld tegen vlooien of teken, zitten er pesticiden op de haren. Die blijven maandenlang zitten. Gebruiken vogels deze haren voor hun nest, dan komen hun kwetsbare jongen in aanraking

met het gif. Enkele jaren geleden werden in een onderzoek naar koolmezensterfte 26 verschillende pesticiden gevonden in dode jonge mezen. Een groot deel van de gevonden gifstoffen was afkomstig van anti-vlooien- en tekenmiddelen. Ramons advies: borstel je hond thuis en gooi de haren bij het restafval.

Portret: de smient

Soortnaam: *Mareca penelope*

Orde: Anatidae

Kenmerken: Het mannetje (foto) heeft een roodbruine kop met geel voorhoofd, een roze-achtige borst, grijsblauwe flanken, een witte dijvlek en onderbuik. Het vrouwtje is rossig bruin.

Grootte: 45 tot 51 cm, spanwijdte 75 tot 86 cm

Leefgebied: Waterrijke graslandgebieden

Bijzonderheid: Mannetjes maken een hoog, védragend 'wiéuw'-geluid

Na een broedseizoen in Scandinavië of Siberië kiest bijna een kwart van de wereldpopulatie van smienten voor onze waterrijke polders als winterverblijf. Met hun ronde kop en zacht fluitende roep zijn deze bontgekleurde eenden vertrouwde wintergasten in Groningen. Overdag dobberen ze in grote groepen op het water: slapend, poetsend en gezellig kletsend. Als de avond valt, vliegen ze samen op om zich tegoed te doen aan sappige vegetatie op omliggende graslanden. Smienten zijn planteneters, maar soms eten de vrouwtjes tijdens het broedseizoen kleine insecten als extra eiwitbron. Op stille winteravonden kun je de mannetjes herkennen aan hun hoge, melodieuze 'wiéuw'-roep die ver over het landschap draagt. Niet voor niets worden ze ook wel fluiteenden genoemd. In de afgelopen 25 jaar is het aantal overwinterende smienten in Groningen gedaald. Mogelijke oorzaken zijn verstoring door recreatie op het water, watervervuiling en een afnemend broedsucces in het hoge noorden.

Nieuwe kwelders leggen slib uit Dollard vast

De natuur in de Dollard lijdt aan slib-obesitas. Om het slib vast te leggen, zijn aan de buitenzijde van Polder Breebaart rijshouten dammen aangelegd. “Door de ontstane luwte bezinkt het slib, waardoor de wadbodem stijgt en een jonge kwelder ontstaat”, vertelt Marieke Korporaal, omgevingsmanager namens de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW).

De Dollard kampt met een overmaat aan fijn slib. Het water kleurt er grijs van. “Ingeklemd tussen harde dijken komt het troebele water nergens tot rust. Luwte en ruimte ontbreken, waardoor het slib niet kan bezinken”, vertelt Marieke boven op de Dollarddijk. Aan de zuidzijde van Polder Breebaart kijkt ze uit over het drooggevalen wad. Een dikke sliblaag blinkt in de zon. Bergeenden laten er diepe sporen in achter. Het troebele water belemmert de natuur. “Door de troebelheid groeien algen in het water niet meer. Algen vormen de basis van het voedselweb. Ze worden gegeten door kleine organismen, zoals wadslakjes en schelpdieren, die weer voedsel zijn voor vissen en vogels.”

Miljoen ton slib per jaar

Binnen het programma Eems-Dollard 2050 (zie kader) werken partijen samen aan een gezonde Eems-Dollard.

Ook Het Groninger Landschap doet mee. De ambitie: jaarlijks minstens een miljoen ton slib uit het water halen. Het slib wordt onder meer gebruikt om brede groene dijken aan te leggen en landbouwgrond op te hogen.

In augustus startte aan de westzijde van de Dollard een pilot met rijshouten dammen. Op een ponton, een soort slikslee, ligt een stapel naaldhouten palen. Een kraan met rupsbanden trekt de slee door het slib. Op het wad drukt de kraan de palen het wad in. Marieke: “We leggen een dam aan die bestaat uit twee rijen palen, met daartussen wilgentakken. Straks liggen er 21 dammen. Door de dammen ontstaat luwte, waardoor de fijne slibdeeltjes naar de bodem zinken.” De hoeveelheid slib is duizelingwekkend. In tien jaar tijd, de looptijd van het project, wordt naar verwachting zo'n tweehonderdduizend kuub slib vastgelegd, net zoveel als tachtig olympische zwembaden, of genoeg om een voetbalveld bijna 28 meter hoog vol te storten.

Pionierkwelder

Nieuw is de methode niet. Noord-Groningen is er deels mee ingepolderd. Tussen het Lauwersmeer en de Eemshaven steken overal rijshouten dammen de Waddenzee in.

“De techniek heeft zich al eeuwen bewezen. Vroeger gebeurde

het met het doel landaanwinning, in de Dollard doen we het voor de ecologische kwaliteit." Wat deze pilot anders maakt, is de vorm. De dammen zijn niet kaarsrecht, zoals in Noord-Groningen, maar hebben een organische vorm, die aansluit op de vorm van kreken.

Elk tij komt het water op en bezinkt slib achter de dammen. Laagje voor laagje, tij voor tij, hoogt de wadbodem op. "Dat gaat langzaam, we verwachten zo'n twee tot tien centimeter per jaar, afhankelijk van de plek. Pas na een jaar of vijf zal plaatselijk de bodem boven het gemiddelde hoogwater uitsteken. Daar ontstaat een kwelder. Eerst begroeid met pioniersoorten, zoals zeekraal, later met andere kwelderplanten. Op de kwelder gaan wellicht vogels broeden en foerageren." In de Eems-Dollard liggen nu veel harde overgangen tussen land en water. "Met dit project creëren we een geleidelijke overgang tussen land en water, een rijke en waardevolle habitat."

Om van te leren

Marieke is blij dat de dammen er liggen, want een project als dit opstarten in een beschermd Natura 2000-gebied is geen sinecure. Uiteraard mag het project de natuur niet schaden. "De dammen liggen ver uit de buurt van de zeehonden, die bij de zeehondenkijkwand van Polder Breebaart hun pups zogen. Om de broedvogels niet te storen, konden we pas na het broedseizoen aan het werk." Ze wijst naar een strook langs de zeedijk. "Dat veld is met linten afgezet, omdat daar schorzijsbijen in de grond nestelen."

Hoewel de dammen het water plaatselijk wel helderder maken, krijgen ze de hele Eems-Dollard niet minder troebel. "Van de miljoen ton slib die het programma jaarlijks wil vastleggen, draagt dit project slechts twee procent bij", relativeert Marieke de impact. Het gaat haar in deze pilot dan ook vooral om het onderzoek. "We willen hiervan leren. Alle dammen zijn verschillend van vorm en ligging ten opzichte van de waterstroom, zodat we de opslibbing kunnen vergelijken. Ook is er een leeg vak zonder dammen. De komende tien jaar meten onderzoekers nauwgezet de slibsedimentatie en brengen ze de bodemdieren, vogels, zeehonden en kwelderplanten in kaart. Daarna maken we de balans op en bepalen we of de methode voldoende succesvol uitpakt om de slibproblematiek te verminderen."

'Deze techniek heeft zich al eeuwen bewezen'

Eems-Dollard 2050

Sinds 2014 werken verschillende partijen in de regio samen om de ecologische kwaliteit in de Eems-Dollard te verhogen. Rijkswaterstaat, provincie Groningen, natuur- en milieuorganisaties, Groningen Seaports, gemeenten en waterschappen doen mee. Grootste uitdaging vormt de slibproblematiek. De afgelopen periode zijn in het kader van het programma Eems-Dollard 2050 tal van pilots en projecten uitgevoerd. Innovatieve technieken, zoals het maken van dijkenslib uit slib en het ophogen van landbouwgrond met baggerslib, zijn getest. Succesvolle methoden worden de komende tijd opgeschaald.

Buitenkans

Door Maartje Visser

Uitwaaien voor iedereen

Wie houdt er niet van uitwaaien? Van turen over het water, een wapperende jas, een frisse neus? Dankzij het verharde pad dat van Bezoekerscentrum Dollard naar de Dollarddijk leidt, kan iedereen genieten van de Groninger kust. Of je nu loopt, rolt of gereden wordt.

Als de wind aantrekt, trekken wij onze jas aan. Een fikse bries? Tijd voor een fikse wandeling. Nederlanders houden van uitwaaien. Een fenomeen dat niet-Nederlanders nogal eens een wenkbrauw doet optrekken. Uit-wát? En waarom dan precies? Omdat er geen beter gevoel is dan de wind die tegen je wangen blaast en in je oren ruist. Omdat je je zo lekker fris voelt na een stormachtige wandeling – lichamenlijk én geestelijk. En omdat die kop thee, koffie, chocolademelk of snert daarna extra goed smaakt.

Een route voor iedereen

Iedereen zou de mogelijkheid moeten hebben om eens lekker uit te waaien. Vanuit Bezoekerscentrum Dollard leidt daarom een wandelroute van ruim twee kilometer volledig over verharde paden. Ideaal voor wie rolstoelgebruiker is, met

een rollator wandelt of piepjonge natuurliefhebbers vervoert in een kinderwagen of buggy. Dat laatste is vandaag het geval. Ik ga namelijk aan de wandel met Celine van Bennekom en haar pasgeboren dochter Jess. Net als ik is Celine geen natuurkenner, maar wel een bewonderaar van alles wat groeit en bloeit. "Ik woon in de omgeving van Westerwolde; daar zoek ik graag de natuur op om een wandelingetje te maken. In het noorden van de provincie ben ik minder bekend. Daarom vind ik het heel leuk om vandaag deze route te leren kennen. Zeker omdat Jess gezellig mee kan!"

Het bezoekerscentrum is het begin- en eindpunt van de verharde én gemarkeerde wandelroute: gewoon de blauwe bordjes volgen dus. Celine en ik steken de weg over en lopen door het klaphekje de dijk op. Eenmaal boven worden we getrakteerd op een prachtig uitzicht over Polder Breebaart. De waterpartijen fonkelen in de zon, de wind dwingt de grassen in een diepe buiging. In de lucht boven de polder trekken flinke wolkenpakketten voorbij. Te midden van de weidsheid van de polder trekken deze Hollandse luchten – nog zo'n Nederlands fenomeen – gretig de aandacht naar zich toe.

Het Groninger
Landschap

Dallingeweersterweg 30,
9947 TB Termunten

Onverstoorbbaar

Op een rustig tempo doorkruisen Celine, Jess en ik de polder. Boven onze hoofden vliegen de vogels af en aan. Een torenvalk hangt biddend in de lucht, even verderop vliegt een buizerd onverstoorbbaar in cirkels, speurend naar een prooi. Over onverstoorbbaar gesproken: de kleine Jess ligt diep te slapen in de wandelwagen. "In deze frisse lucht is het natuurlijk heerlijk slapen", glimlacht Celine. We bereiken het einde van de polder, gaan door het klaphekje en staan dan voor de Dollarddijk. Wie niet rijdt of rolt, kan de dijk beklimmen en de wandeling over de dijk vervolgen.

Wij kiezen vandaag voor de verharde weg aan de onderzijde van de dijk. "Kijk, een lepelaar", wijs ik verrast in de lucht. We blijven even staan kijken naar de grote witte vogel, die al gauw in de verte verdwijnt. Als we even verderop langs Batterij Fiemel komen, kunnen we het niet laten de imposante bunkers even van dichtbij te bekijken. Vanaf daar is het nog maar een paar honderd meter naar het bezoekerscentrum, waar onze wandeling eindigt. Uitgewandeld en uitgewaaid: wat een goed gevoel.

Ook naar buiten?

Route-informatie

Start wandeling:
Bezoekerscentrum Dollard
(Dallingeweersterweg 30,
9947 TB Termunten)

Lengte route:
2,5 kilometer (volg de blauwe bordjes)

GPS: 53°17' 50.827"N 7°4'30.225"E

Meer informatie
Scan de QR-code en ontdek wat je in en rond Bezoekerscentrum Dollard nog meer kunt zien en doen.

Bekijk ook onze andere wandelroutes via:
www.groningerlandschap.nl/wandelen

Natuurtalent

Thomas (13)

Door Michel van Roon, coördinator jeugd bij Het Groninger Landschap

Hij kijkt al een paar jaar naar vogels, is fanatiek vogelfotograaf én is sinds deze zomer jeugdboswachter bij Het Groninger Landschap: de dertienjarige Thomas uit Haren is een echte natuurliefhebber. Hij neemt me mee naar de Noorderhoofdijk in de Onnerpolder.

Het begon toen hij een keer met een vriend van zijn vader mee mocht vogels kijken. Van die vriend kreeg Thomas een vogelboek: zo werd zijn hobby geboren. "Het is altijd spannend. Je weet vooraf niet welke vogels je tegenkomt", zegt de jonge vogelaar treffend. Als hij even tijd heeft, gaat Thomas naar de Onnerpolder. "Daar zag ik al eens een zwarte ibis". Maar de mooiste waarneming? Dat was een visarend. "Die wilde ik al heel lang zien. Inmiddels heb ik hem twee keer gezien. Eén keer in de boom en één keer met een vis." Vandaag kan hij een derde waarneming aan zijn lijstje toevoegen, want als Thomas en ik aankomen bij de Noorderhoofdijk, zien we tot onze verrassing vrijwel meteen de visarend in een boom zitten!

Thomas kijkt regelmatig op Waarneming.nl of er leuke vogelsoorten in de buurt zijn gespot. Als het kan, gaat hij daar achteraan. "Zo heb ik laatst de grijze wouw gezien. Een kleine roofvogel, vergelijkbaar met een torenvalk, met van die mooie rode ogen." Hij laat me een foto zien. En inderdaad, een schitterend dier. "Maar als ik het te druk heb met school, kijk ik ook niet op Waarneming.nl. Want niets is zo frustrerend als zien dat er een bijzondere soort in de buurt is, terwijl je er niet naartoe kunt." Het liefste wil Thomas zelf een bijzondere soort ontdekken. "Ik dacht een keer een bijeneter te zien, maar dat bleek er helaas geen te zijn." Deze zomer ging Thomas naar IJsland en de

"Het is altijd spannend want je weet vooraf niet welke vogels je tegenkomt"

Faeröer eilanden. Daar zag hij roodkeelduikers en papegaaiduikers. De foto's die hij daar maakte, zie je hiernaast. "We konden echt heel dichtbij komen." Maar de mooiste soort? Dat was de kleinste jager, die hij vanaf de boot naar IJsland zag. "Wat een mooie en bijzondere vogel is dat!"

Wil je meer weten over onze educatieve programma's en jeugdactiviteiten? Kijk dan op www.groningerlandschap.nl/jeugd

Gedichtbij

Met Gedichtbij halen we buiten naar binnen. Want hoe kan dat beter dan met de kracht van verbeelding.

Hoe oud de ruigte

Ik lees Wuthering Heights en verlang naar een vlakte die de geschiedenis omvat, die net zo grillig is, net zo woest, ik wens

terug in de tijd te kunnen en kijk naar buiten, waar mannen in neonvesten jonge berken langs een rechte lijn asfalt planten

Onder mijn voeten was ooit moeras ik wil dat riet en mos vrijuit woekeren denk aan water dat oeverloos kan vloeien en vind het dichterbij dan ooit verwacht

Ik zet een stap opzij en zie aan de rand paarse heidevelden, groene bossen en een rivier die slingerend zijn weg vond

het water sijpelt in mijn schoenen de wind, ruisend door de bladeren is een stem die vertelt hoe jong we zijn hoe oud de ruigte

Lilian Zielstra

Gespotplaatjes

📍 Den Andel

Meester in **misleiding**

Hij groeit zelden zo noordelijk, maar bij de Klutenplas bij Den Andel is er eentje opgedoken: de bijenorchis. Deze orchideeënsoort dankt zijn naam aan zijn sterke gelijkenis met een vrouwtjesbij. Hoewel zo'n gelijkenis vaak bedoeld is om insecten te lokken die voor bestuiving kunnen zorgen, heeft de bijenorchis die hulp eigenlijk niet nodig: de plant is namelijk zelfbestuivend. In de winter trekt hij zich terug onder de grond, waar hij als wortelknol overleeft. In het vroege voorjaar komt hij weer tevoorschijn. Dan kun je hem herkennen aan zijn lange steel, die tot wel vijftig centimeter hoog kan worden, en zijn roze-paarse bloemblaadjes.

📍 Dollardkwelders

Knus in de kwelder

Het is inmiddels een vaste verschijning op de Groninger kwelders: de schorzijdebij. Deze zeldzame bijensoort voelt zich thuis in – zijn naam verradert het al – schorren. 'Schor' is de Zeeuwse naam voor kwelder. Ze graven er hun nesten onder de grond. Ware doolhoven, met soms wel 560 gangen per vierkante meter. De ondergrondse kamers zijn bekleed met een wasachtig mengsel van speeksel en voedselresten, waardoor ze waterafstotend zijn. Hoewel deze bij solitair leeft, zoekt hij toch graag de warmte van zijn soortgenoten op. En zeg nou zelf: het is toch veel knusser om met z'n allen op een stengel gras te zitten, dan in je eentje?

Opgroeien in een **pleeggezin**

Een bijzonder tafereel: een kleine karekiet die een koekoeksjong voert. Net als alle koekoeksjongen groeit ook deze vogel op in een pleeggezin. Een vrouwtjeskoekoek kiest de pleegouders van haar jongen zorgvuldig uit: vanaf een hoge uitkijkpost zoekt ze naar nesten van zangvogels met eieren die lijken op de hare. Vervolgens wisselt ze bij verschillende nesten eieren om. Het koekoeksjong komt vaak als eerste uit en werkt de andere eieren of kuikens uit het nest. Zo heeft het jonge dier het rijk voor zich alleen. Overwinteren doen koekoeken in tropisch Afrika. Volwassen vogels trekken al in juni of juli naar het zonnige zuiden, de jonge dieren komen hen in september en oktober achterna. Vanaf half april is het onmiskenbare 'koe-koek, koe-koek' weer in Nederland te horen.

Glanzend zwart

De zwarte ooievaar is een zeldzame verschijning in Nederland. Toch dook-ie op in de Lettelberterpetten. Met zijn glanzend zwarte verenkleed, witte buik en felrode snavel en poten is hij een lust voor het oog. Zeker als het zonlicht zijn verenkleed doet schitteren in groen- en paarstinten. De soort broedt vooral in Oost-Europa. Tijdens de trek kun je ze zien overvliegen, vooral langs de kust en over hogere gronden. Soms blijven er enkele juvenielen hangen in Nederland. Die foerageren in rustige hoogveengebieden en open agrarisch land. Een ontmoeting met een zwarte ooievaar is niet vanzelfsprekend, maar ook niet onmogelijk. Wie goed oplet, kan zomaar verrast worden door deze indrukwekkende reiziger.

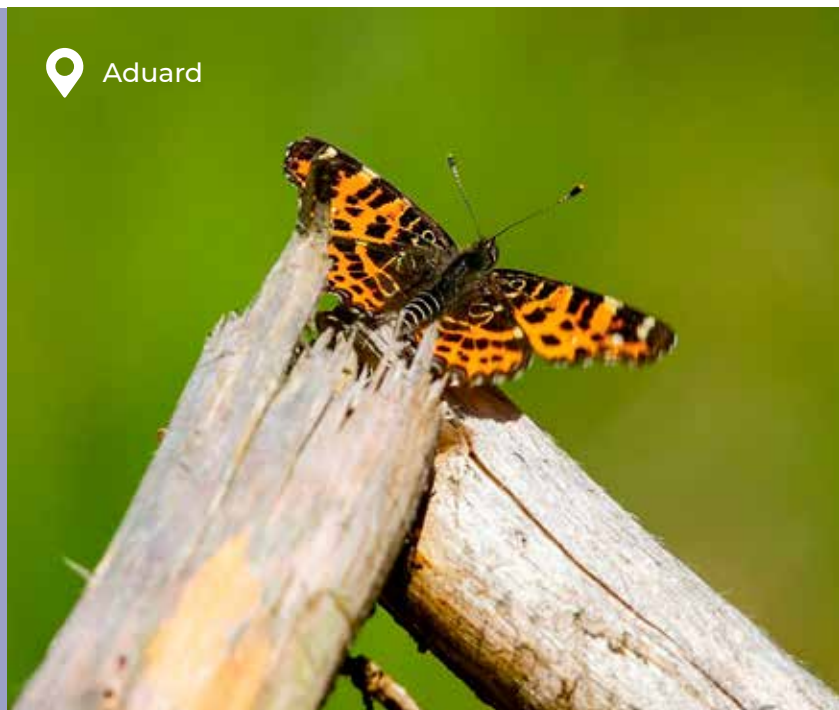

Bloemetje voor de keel

Tussen het schrale gras bij de Bourtangerschans verscheen plots de kleine bevernel. Dit zeldzame plantje wortelt stevig in kalkrijke gebieden zoals ruige graslanden en spoorbermen. Zijn bladeren zijn gevarieerd, maar de kleine witte schermbloemetjes zijn makkelijk te herkennen. Vroeger werd hij gebruikt als middeltje tegen keelklachten. Zijn soortnaam saxifraga, oftewel 'stenenbreker', verwijst naar de vermeende kracht om nierstenen te verhelpen. Bewezen is dat nooit. Vandaag is de kleine bevernel vooral een schaars bloemetje en daarom te vinden op de Rode Lijst.

Jasje aan, jasje uit

Hij overwintert als pop en breekt in de warme maanden uit zijn warme cocon. De donkerbruine lijnen doen denken aan een oude landkaart. Vandaar dat deze vlinder de naam 'landkaartje' draagt. Het landkaartje kent twee gedaantes. De generatie die in het voorjaar ontpopt, is oranje met zwarte vlekken. Landkaartjes die in de zomer uit hun pop komen, zijn zwart, met een witte band en rood-oranje strepen. De vrouwtjes leggen hun eitjes in kettinkjes onder brandnetelbladeren. Met een voorkeur voor zon, beschutting en ruigte voelt deze vlinder zich het meest thuis in bosranden.

Geluksmomentjes om te delen

Rijgend door het Zuidlaardermeergebied geniet Mieke Arnold van de rust en het landschap om haar heen. De vrijwilliger van de Hunzemobiel voelt zich gastvrouw van het gebied. “Dit is een heerlijke manier om mijn tijd door te brengen. En het mooiste is: ik deel dit met anderen.”

Wat verbindt jou met het Groninger landschap?

“Ik kom uit de stad Groningen, maar woon nu al twintig jaar met mijn man in Haren. We zochten rust, ruimte en vooral meer natuur. Al snel ontdekten we de Onnerpolder, Oostpolder en Westerbroekstermadepolder. De laatste is mijn favoriet. De stilte hier is uniek en in elk seizoen oogt het landschap weer anders. In het voorjaar worden de polders onder water gezet om broedvogels aan te trekken. Als ik de eerste grutto zie, weet ik: de lente komt eraan. Dat is mijn favoriete seizoen. Maar het is hier het hele jaar door prachtig. Zo’n bijzonder gebied, gewoon in onze achtertuin.”

Wat motiveerde jou om vrijwilliger te worden?

“Ik werkte jarenlang als verpleegkundige, maar werd door ziekte afgekeurd. Toen ik langzaam opknapte, kreeg ik weer energie om iets te gaan doen. Omdat ik zoveel rust en plezier vind in de natuur, voelde ik de behoefte om daar iets voor terug te doen. Op Twitter zag ik een bericht van Marco Glastra over de Hunzemobiel. Ik reageerde meteen met de vraag of ze nog een chauffeur nodig hadden. Niet veel later kon ik beginnen. Het Groninger Landschap beheert het gebied met zoveel zorg. Het voelt goed om daar als vrijwilliger aan bij te dragen.”

Wat houdt jouw vrijwilligerswerk in?

“De Hunzemobiel is een rijdend informatiepunt van Het Groninger Landschap. We staan op plekken waar excursies langskomen. Als er vaartochten over het Zuidlaardermeer worden georganiseerd, staan we met de Hunzemobiel op de Osdijk. Als mensen van boord stappen om de omgeving te verkennen, staan wij klaar met verrekijkers, telescopen en informatiemateriaal.”

We vertellen over het gebied, delen mooie fiets- en wandelroutes uit of wijzen de bezoekers op bijzondere vogels. Ook zijn we aanwezig bij festiviteiten, zoals de opening van het fietspad langs de Hunze. Sinds afgelopen zomer doen we ook één-op-één ritjes. Dat idee heb ik zelf voorgesteld. Zo kunnen mensen die minder mobiel zijn toch genieten van de natuur.”

Waar geniet je het meest van in je werk?

“Het mooiste vind ik om anderen te laten ervaren wat de natuur met je kan doen. Zelf deel ik die geluismomentjes in de natuur ook graag met anderen. Duikt ineens ergens een vosje op? Spot ik spelende paarden in het water? Dan kan ik niet wachten om mijn collega-vrijwilligers daarover te vertellen. We hebben een hecht en enthousiast team. De een weet meer over vogels, de ander juist over het landschap. We leren continu nieuwe dingen van elkaar. Het is ontzettend fijn om met mensen samen te werken die net zo genieten van de natuur als jij.”

Ook vrijwilliger worden?

Kijk op www.groningerlandschap.nl/vrijwilligers

‘Zo’n bijzonder gebied
gewoon in onze
achtertuin’

Goldenhaart

Word Beschermer

Door aankoop en goed beheer bewaren we ons karakteristieke landschap. Ook voor volgende generaties. Dat is mogelijk dankzij onze vele enthousiaste Beschermers. Help jij ook natuur en erfgoed een stem te geven? Meld je aan en word Beschermer van Het Groninger Landschap! Dit kan al vanaf € 3,00 per maand via www.groningerlandschap.nl/beschermer

Maak ook gemakkelijk een gift over via Tikkie

Scan de QR-code met je mobiele telefoon, kies welke gift je wilt doen en maak het bedrag direct en eenvoudig over. Liever handmatig een gift overmaken? Dat kan ook. Overmaken mag dan naar rekeningnummer

NL28 RABO 0373 1589 39

**ten name van Stichting
Het Groninger Landschap,**
eventueel onder vermelding
van het doel, bijvoorbeeld het
Jeugd-natuureducatiefonds.

Periodiek schenken

Schenk je Het Groninger Landschap – gedurende vijf jaar – jaarlijks een vast bedrag van minimaal €100? Dan is de gift volledig aftrekbaar van de belasting. De enige voorwaarde is dat de schenking wordt vastgelegd in een Overeenkomst periodieke gift. Inmiddels steunen tientallen Beschermers ons al via een periodieke gift. Wil je meer weten? Kijk dan op onze website: www.groningerlandschap.nl/schenken

Nalaten aan Groninger natuur en erfgoed

Om onze prachtige natuur en erfgoed te behouden en beschermen, is het ook mogelijk om Het Groninger Landschap op te nemen in je testament. Op deze bijzondere manier leven niet alleen wij, maar ook toekomstige generaties Groningers in een wereld met dieren als grutto's, otters en zeehonden om de hoek. En genieten ook zij van de wierden, borgen en monumentale boerderijen die Groningen rijk is.

Meer weten over deze bijzondere manier van schenken? Neem dan contact op met Thijs Meeuwissen van Het Groninger Landschap via 050 313 59 01 of info@groningerlandschap.nl

Eropuit

Houd je van cultuur en natuur, van struinen en onderzoeken? Het Groninger Landschap biedt je oneindig veel mogelijkheden om te wandelen, te fietsen, te varen, monumenten te bezoeken, deel te nemen aan excursies of je eigen route te plannen. Onze vrijwilligers organiseren elk seizoen tal van activiteiten, excursies en evenementen. Op welke ontdekkingstocht ga jij deze winter?

Bekijk onze winteragenda

Voor onze complete winteragenda: scan de QR-code of ga naar www.groningerlandschap.nl/activiteiten

 Punt van Reide

Uitwaaien op de Punt van Reide

14 december 2025
13:00 – 15:30

Trek je wandelschoenen aan en verken de ruige kwelders van de Punt van Reide. Tijdens een vier kilometer lange wandeling beleef je niet alleen de natuur, maar ook de bijzondere geschiedenis van dit unieke gebied. Waar ooit mensen woonden en munitie lag opgeslagen tijdens de Tweede Wereldoorlog, foerageren nu vogels en vinden vissen een fijne leefomgeving. Adem de zilte zeelucht in en laat je meevoeren door de frisse bries aan het wad. Sluit af in Bezoekerscentrum Dollard met een warm kopje koffie, thee of chocolademelk. We organiseren deze excursie ook op 28 december van 12:00 – 14:30. Meer weten? Kijk op www.groningerlandschap.nl/activiteiten

Landgoed Ennemaborg

Winterse verhalen op Landgoed Ennemaborg

26 december 2025
13:00 – 15:30

Ga op tweede kerstdag mee met de kerstwandeling over Landgoed Ennemaborg en ervaar de stille schoonheid van het winterse landschap. Gidsen vertellen onderweg hoe planten en dieren de koude wintermaanden doorkomen en zich klaarmaken voor de lente. Brandende vuurkorven wijzen de weg, terwijl de klanken van de midwinterhoorns van De Giezelbaargbloazers uit Veele over het landgoed klinken. Daarna kun je met een glas glühwein of warme chocolademelk opwarmen bij het haardvuur in het koetshuis. Trek stevige, waterdichte schoenen aan, want het kan modderig zijn. Aanmelden kan via www.groningerlandschap.nl/activiteiten

Muizenleven wint Natuurboekenprijs 2025

Het boek 'Muizenleven' is dit jaar de winnaar van de Natuurboekenprijs! In 'Muizenleven' beschrijft schrijver en filosoof Eva Meijer wat mensen kunnen leren van muizen. In 2020 neemt Eva vijftientig afgedankte laboratoriummuizen in huis. Door met de muizen samen te leven, leert de schrijver dat muizen veel minder verschillen van mensen dan we denken, met hun eigen karakters, hechte vriendschappen, gewoontes en rituelen. Nieuwsgierig? Bestel 'Muizenleven' dan in onze webwinkel via www.groningerlandschap.nl/webwinkel. Met je aankoop steun je Het Groninger Landschap. De Natuurboekenprijs is een initiatief van LandschappenNL (waaronder Het Groninger Landschap), de Volkskrant en Vroege Vogels.

Ontdek de kleuren van het wad

Tot 1 februari 2026
10:30 – 17:00

Welke kleur heeft het wad? In de tentoonstelling 'De Kleuren van het Wad' in het splinternieuwe Kunstcentrum De Ploeg in Wehe-Den Hoorn geven kunstenaars op hun eigen manier antwoord op die vraag. Van moderne installaties met algenpigment tot expressieve schilderijen van Ploeg-leden als Jan Wiegers: elk werk laat je op een andere manier kijken naar het wad. Ben je een kunstliefhebber en houd je van het wad? Of wil je je laten verrassen door een veelzijdige kunstervaring? Bezoek dan 'De Kleuren van het Wad'. De tentoonstelling is te zien tot 1 februari 2026. Kijk voor meer informatie op www.kunstcentrumdeploeg.nl

Tel mee met de Nationale Tuinvogeltelling

30 januari tot 1 februari 2026

Doe je ook dit jaar weer mee met de Nationale Tuinvogeltelling? Zo werkt het: tel tussen 30 januari en 1 februari een halfuur de vogels in jouw tuin of op je balkon. Houd bij hoeveel vogels je van elke soort ziet en geef jouw telling door via www.mijntuinvogeltelling.nl. Zo leer je welke gevederde vrienden jouw tuin bezoeken én lever je een belangrijke bijdrage aan onderzoek naar de stand van Nederlandse tuinvogels en hun leefgebied. Meer informatie vind je op www.vogelbescherming.nl/tuinvogeltelling.

Vogelspotcast in het Hunzedal

In de Vogelspotcast neemt vogelaar Arjan Dwarshuis zijn jeugdvriend en podcastmaker Gisbert van Baalen mee op vogelsafari. Voor Het Groninger Landschap trokken ze samen het Hunzedal in. Arjan leert Gisbert hoe hij soorten als de witwangstern, roerdomp en zeearend kan herkennen en deelt zijn mooiste vogelspotverhalen. Als luisteraar loop je met de twee mee en doe je leuke informatie en handige tips op. Nieuwsgierig? Je beluistert de Vogelspotcast via Spotify of www.vogelspotcast.nl

Het antwoord is: Oldenzijl bij Winsum
Raad de plaat

Het Groninger landschap. **Mooi dichtbij.**

Het Groninger
Landschap

Ook leuk als cadeau!

Bestel nu de kalender 2026!

Met onze kalender voor 2026 geniet je ook thuis van de mooie Groninger natuur en ons bijzondere erfgoed. De sfeervolle beelden werden gemaakt door directeur Marco Glastra tijdens zijn tochten door het Groninger landschap. Voor de kalender selecteerde hij persoonlijk twaalf van zijn favoriete foto's.

Prijs Beschermers: € 13,50

Prijs niet-Beschermers: € 16,00

Verzendkosten: € 3,50 (of € 6,75 voor 2 kalenders of meer)

► **Koop 'm online of in onze bezoekerscentra**

Bestel de kalender via www.groningerlandschap.nl/webwinkel, scan de QR-code of koop de kalender in een van onze bezoekerscentra.

Bijdragen aan natuur dichtbij huis

“SmartRanking is Bedrijfsvriend geworden om de natuur te steunen. Het Groninger Landschap zet zich in voor het behoud van lokale natuur en erfgoed. Dat sprak mij direct aan. Wij hebben als bedrijf bijgedragen aan de ontwikkeling van het Koploperbos in de Hunzezone. Nu wordt het bosje beheerd door Het Groninger Landschap. De stichting verbindt landschappen en versterkt de biodiversiteit, maar maakt gebieden ook toegankelijk voor bezoekers. Dat waardeer ik. Want uiteindelijk hebben we allemaal baat bij gezonde natuur.”

Jarik Oosting

Oprichter en managing director SmartRanking

Vrienden van Het Groninger Landschap

Het Groninger Landschap wordt gesteund door veel bedrijven. Deze Vrienden maken het beschermingswerk mede mogelijk.

+Peil, Bureau voor Architectuur en Stedenbouw | Groningen
Algemeen Belang Dela | Groningen
Arbor Noord Nederland Boomverzorging | Groningen
Bano | Groningen
Bedrijvenvereniging Zuidooost | Groningen
BENK Advocaten | Groningen
Bitsiel B.V. | Groningen
Caraad Belastingadviseurs | Groningen
Coöperatie voor Agrarische Bedrijfsverzorging Abiant | Groningen
Cosun Beet Company | Groningen
Daad Architecten | Groningen
Delftechniek | Delfzijl
Dijkstra's Groenvoorzieningen | Uithuizermeeden
Dizain | Groningen
Ecosensys | Zuurdijk
Eenvoudigafscheid.nl – uitvaartverzorging | Zuidbroek
Eneco | Delfzijl
Groenvoorziening A.J. van der Werf B.V. | Bedum
Groningen Seaports | Delfzijl
Haven Lauwersoog | Lauwersoog
Hoekstra Bouw | Noordhorn
Hoveniersbedrijf Schuil | Doezum
Immens interim management & finance | Groningen
InVra plus | Haren
ITenso | Groningen
Kikkoman Foods Europe B.V. | Sappemeer
Koninklijke Wagenborg | Delfzijl
Laos Landscape Urbanism | Haren
Leeraar & Van Delft installatietechniek | Winschoten
Machinefabriek Bosker | Termunterzijl
Mechielsen loon- en grondverzet | Oldehove
MF Shipping Group | Farmsum
Moving Spirits | Groningen
M. Dorsman timmerbedrijf | Niebert
Mulder Retail | Veendam
Nobian | Delfzijl
OC Bedrijfsmakelaars B.V. | Groningen
Prokan veelzijdig voor kantoor | Groningen
Royal Bodewes | Hoogezand
Sax Architecten | Groningen
Schoonmaakbedrijf Jostra | Noordhorn
Sight Landscaping | Eelde
SmartRanking | Groningen
Stadscrematorium Groningen | Groningen
The Royal NNZ Group bv | Groningen
TRUSTUS Vermogensbeheer | Joure
Urus Europe B.V. | Feerwerd
Van Delden Bouw B.V. | Kiel-Windeweer
Vertisol / Gebr. Plat B.V. | Siddeburen
Vos Groenverzorging B.V. | Roden
Waterbedrijf Groningen | Groningen

Het Groninger landschap. **Mooi dichtbij.**

Het Groninger landschap. **Mooi dichtbij.**

Het Groninger
Landschap

Retouradres: Het Groninger Landschap, Postbus 199, 9750 AD Haren

Port Betaald

